

Bir Aşk Toplumunun Mürşidi: Yunus

Doç. Dr. A. Yılmaz SOYYER

Süleyman Demirel Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi - Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Din Sosyolojisi Anabilim Dalı

yilmazsoyyer@sdu.edu.tr

Yunus yaşadığı 13. Yüzyılda Anadolu'ya henüz yeni sayılabilecek bir dönemde yerleşmiş Oğuz-Kıpçak ahâlinin önemli bir göstergesidir. O, asrında ve hattâ tâkip eden yüzyıllarda çoğunlukla yörükler eden, buna mukabil küçük bir kısmı da şehirlerde vatan tutmuş bulunan Türkler tarafında okunulmuş, dinlenilmiş, ezberlenmiş ve bestelenmiş şiirlerin dile getiricisidir. Yunus, dağ silsileleri boyunca koyun ya da keçi güderek hayatlarını idâme ettiren yörüklerin muhtemelen akşamları yaktıkları ateşler etrafında toplandıklarında kadın erkek hep beraber okuma bilen bir önderden nefeslerini dinleyip, hislenerek ağladıkları aşk merkezidir. Yunus'un şiirleri Oğuz boylarındaki yeni Müslüman olmuş Türklerin kendi özlerinde buldukları Tanrı'yı öğreten ve açıklayanıdır.

*"Bu tılsımı bağlayan
Türlü dilde söyleyen,
Yere göğe sığmayan
Sığmış bu can içinde"*

mısraları bir aşk toplumunun gönlündeki Tanrıyla bire bir örtüşen bir ifadedir.

Hayat tarzlarıyla, ahlaklarıyla, birlik ve beraberlikleriyle de öne çıkan yörükler geceleri koyun yayıp yıldızları seyredirken, alaca karanlıkta cihat vaktidir deyip Roma kalelerine akınlar düzenlemektedirler. Yunus'un

*"Ten fanidir, can ölmez, çün gitti geri gelmez
Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil"*

mısraını hâl edinmiş olduklarından "ilâ-i kelimetullah" için cihada koşmaktadırlar. Onlar için bu büyük âşık ölümü aşk hâline getirendir. Anadolu ve Rumeli'ni "deli" tâbir edilen fâtihterinin dillerinde muhtemelen onun şiirleri dolaşırdı. Burada insanoğlunun en doğal durumu, ihtiyacı ve hakkı olan yaşama hakkının tezahürü mevcuttur. 13. Yüzyıl dünyasında var olmak ancak silahla mümkündür. Büyük bir kısmı Moğol ordusunun önünden kaçarak Roma İmparatorluğu'nun doğu kesimindeki yaylalara yerleşen Türkmenlerin savaşçı karakterde olmaları kaçınılmaz bir husustur.

Savaş meydanında birer cenk eri kesilen bu savaşçılar, dağda, yaylada obalarında geçirdikleri hayatlarında ise sevgi doluydular.

*"Gönül Çalab'ın tahtı
Çalap gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise"*

kıtasını hayâta geçirmektedirler. Cihadın hem savaş hem de Tanrı yolunda çalışıp çabalayıp insanları dost edinmeyi kendilerine vazife edinmişler. Yunus'un her âdeta her mısraında yer bulan aşk bu sırtı kürklü, başı börtüklü, gö-rünüşte kaba saba topluluğun gönlünü ipeğe çevirmişti.

*"Âşık olamayan âdem
Benzer imiş bir ağaca
Ağaç yemiş vermeyince
Budağı ezilmez imiş"*

Budağın ezilmesi kabalıkların, görgüsüzlüklerin ortadan kaldırılmasından başka bir şey değildir. Türkler, Yunus'la, dağın, yaylanın sert mizacından kurtulma yoluna girmişlerdir.

Yaşadığı dönemde topluma nefesleriyle damga vuran Yunus, çağdaşları İbn Arabî ve Mevlânâ gibi bir vahdet-i vücudçu dervıştır. İnsanların dinden öğrenmek istedikleri nasıl yaratıldıklarına ve doğmadan nerde yaşadıklarına dair en temel varoluş sorularına "o vardı, gayrı hiçbir şey yoktu" görüşüyle tasavvufun en temel ögesini öğreten şâirimiz şiirlerinde tecelli ve insanın varlık âlemine çıkışını anlatır. Elbette bu mutasavvıflara göre doğaya ve insan vücuduna bakılarak öğrenilebilecek bir konu değildir.

*O doğruluk güneşi doğar birlik burcundan
Işık vermez Yunus'a perdeler kalkmayınca.*

beyti hem Yunus'un hem de o dönem Anadolu'daki Türk toplumunun Tanrı-evren-insan ilişkisini ortaya koymaktadır. Vahdet-i vücud anlayışının pek çok inanç sahibi tarafından kabullenilmediğini de elbette bilmektedir. Tanrı'nın yaratış biçimini merak edenlere derin ve felsefi öğelerle dolu bir açıklama getiren tasavvufun anlatıcısı Yunus, kendi anlayışlarının diğer dinler ve hatta İslam içerisindeki diğer kavrayışlardan da farklı olduğunu şuurundadır.

*Gayrıdır her milletten bu bizim milletimiz
Hiç dinde bulunmadı din ü diyanetimiz.*

Gerçekten de İslam'ın ilk dönemlerinden başlamak üzere pek çok bölgede, bilhassa medrese denilen resmî İslam ekollerinde onun ifade edişleri reddedilmekte ve bu inançta olanlar farklı sayılmaktadır. Yunus varoluşunun özündeki Tanrı'yı bilme ve tecrübe ettiği kutsallığı anlatma peşindedir. Ancak Yunus'un içkin Tanrısının yerine aşkın ve evrenin hâricinde bir kutsala inanan medrese çevresinin onun inancıyla çatışması kaçınılmazdır.

*"Beni bende dimen bende değilim
Bir ben vardır bende benden içeri"*

düsturunun kolaylıkla algılanabilecek bir inanış biçimi hâlinde yayılması da beklenmemelidir. Şehirler medresenin etkisindeyken yaylalar, ovalar tekke anlayışının tesirindedir. Dergâhların çoğunlukla şehir dışlarına kurulmuş olmalarıyla bu durumun ilişkisi de bulunuyor olabilir.

O asrın yörük temelli toplumu Yunus'un Tanrısını özümseyerek hayatı yaşanılır hâle getirmişlerdir. Bu zorluklarla dolu coğrafyada düşman kalelerine baskın düzenleyerek varlıklarını devam ettirmeyle beraber evreni ve insanı tecellisiyle var ettiğine inandığı yaratıcısının fiziki çevre ve dost insanlara karşı sevgi dolu olmasına dair emirlerine de uymaktadır. O toplum kendi özünü islah ederek başkalarıyla didişmekten uzak durma yolundadır.

Gece gündüz nefsi ile her dem savaştır âşkın
Düşman benim nefsim durur tama ile hırsım durur.
Aslında bu söz o dönem inancının özeti niteliğindedir. Bununla bütün yörük zümrelerinin böyle olduğunu iddia etmek elbette mümkün değildir ve eşyanın tabiatına da terstir ancak Yunus'un şiirleri bu topluluklarda belli bir nispet çerçevesinde de olsa etkili olmakta, bu dağ-yayla insanlarını olabildiğince yumuşatmaktadır. Hitap ettiği insanların temel özellikleri göz önüne alındığında Yunus'un halkı iyi insan haline getirmekteki çabasının önemi açıktır.

Bütün bunlara dayanarak Yunus'un bir aşk toplumunun mürşidi olduğunu söylememiz mümkündür. Kendisindeki yâni gönlündeki kutsalla var olmanın yoluna girmiş olan 13. Yüzyıl toplumu Yunus'u bir tür mürşid edinerek yaşamıştır. Yunus'un yalnız o dönem halkına değil günümüz insanlarına da söyleyebileceği çok şey olmalıdır. Yunus, dağ ve yaylalarda yaşayan sert mizaçlı her an doğayla mücadeledeki toplulukların fertlerini bir âşık hâline getirmeye çalışmıştır; onun şiirleri gerilimli bir hayat yaşayan günümüz toplumuna da etki edecektir. Zaman değişmiştir ne medrese ne de tekke geri gelir, lâkin Yunus üniversitelerimizin kürsülerinden ders vermeye devam etmelidir. Tamamına yakını artık şehirleşmiş bulunan Türk insanını okullardaki Yunus'la tanıştırmak, hem hâl etmek bir zorunluluktur.